

AKNAI RITA pedagógia szaktanár
II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola
Nagykőrös

Jellemnevelés és tehetséggondozás a putnoki leányiskolában

Napjaink pedagógiai gyakorlatának központi kérdése a minőségbiztosítás, a pedagógiai munka hatékonyabbá tétele, az elmélet és a gyakorlat összehangolása. Nem új gondolat ez, hiszen az iskola régebbi korokban is mindig társadalmi igényeket elégített ki. Ennek alávetve alakult az oktatáspolitikai, a nevelésügyi, s jöttek létre a pedagógiai dokumentumok, amelyek a tanító-nevelő munka alapját képezték. Hatékonyan működő iskola pedig csak ott alakulhatott ki, ahol az oktatáspolitikai szándékai találkoztak a szülők és a gyermekek, valamint az iskolafenntartók igényeivel.

A 20. század húszas, harmincas éveiben számos iskolatípus szerepelt a magyarországi oktatásügy palettáján. Középfokon az általánosan képző középiskolák mellett léteztek szakképző intézetek is. Természetesen ezek külön fiú, illetve leányiskolák voltak. Kutatásaim során a *putnoki gazdasági felső leánynevelő intézet* működését vizsgáltam, amely iskola korabeli története jól példázza a két világháború közötti időszak oktatási és nevelési eszméinek megvalósítási lehetőségeit s ezek beteljesedését.

A Gömör megye déli területén elhelyezkedő kisváros, Putnok fekvése lehetővé tette, hogy ott a gazdasági ismeretek továbbadására alkalmas tangazdaság jöjjön létre. Az intézmény működésének előtörténete volt a századelőn az a bő tízéves időszak, amikor is a helyi lakosság igényeit tanfolyamok szervezésével próbálták kielégíteni a településen, amelyek során a szőlő-, zöldség- és gyümölcsstermesztést, valamint a gyümölcsfeldolgozás módját oktatták a putnokiaknak, mígnem 1913-ban létrejött a Háztartási Iskola, amely 1922-ig létezett. Ezt az intézményt váltotta fel a már tantervében és felszereltségében is korszerű *gr. Serényi Béla Gazdasági Felső Leánynevelő Intézet és Gazdasági (Háztartási) Szaktanácsadó Állomás*. Az intézmény európai mércével mérve is egyedülálló volt a maga nemében, hiszen hozzá hasonló csak Belgiumban létezett. Feladata az oktatáspolitikai által megjelölt célok megvalósítása volt. A kor közoktatásának miniszterei ezidő alatt Klebelsberg Kunó és Hóman Bálint voltak. Kultúrpolitikájuk igen hasonló volt: a nemzetnevelés és a keresztyén vallásos érzület kialakítása képezte oktatáspolitikájuk alapját. Céljuk a nemzeti egység megteremtése volt, nemzeti és hazafias érzelmekre alapozva. Az ehhez vezető eszközt az oktatásban látták, ezért nagy gondot és jelentős anyagi eszközöket fordítottak a kultúra továbbadására.

Ezen eszméknek megfelelően alakította ki programját a putnoki intézet is. Ebben központi helyet foglalt el az „**ideális magyar asszony**” kinevelése, valamint a vallási-erkölcsi és nemzeti szempontok, a hazafias érzés erősítése. A takarékoság szintén elsődleges szempont volt a képzés során, a nemzetgazdaság építése érdekében. Célkitűzéseit az intézmény így fogalmazta meg: „Az intézet célja a hazának munkás, jellemes, kötelességtudó honleányokat, a társadalomnak művelt asszonyokat nevelni, az elhanyagolt családi tűzhely iránti szeretetet ápolni, a leányifjúságot természetes hivatásában megtartani, hogy majdan szerető anyák, jó feleségek, kitűnő háziasszonyok váljanak belőlük.” Klebelsberg Kunó kultúrpolitikájának középpontjában a középosztály állt. A

putnoki bentlakásos gazdasági iskola ennek megfelelően a középosztály, de még inkább a felső osztály intézményévé vált. Az intézet nevelési céljai nem csupán a tantervben, az elméleti és gyakorlati foglalkozásokon jelentek meg, hanem alátámasztották azokat az iskolában működő egyesületek is, amelyek egyben tág teret biztosítottak a növendékek tehetségének kibontakoztatásához is.

Nem egyedülálló jelenség ez akkoriban. Putnokon is számos más, iskolán kívüli egyesület működött a 20. század első felében (Kereskedelmi Kör, Kalot, Mária Kongregáció, KIE, SDG, Egyenlőségi Kör, Putnoki Iparosok Önképző és Sportegyesülete). A gazdasági intézet egyesületi mintegy leképeződései voltak a városi egyesületeknek. A harmincas években négy ifjúsági egyesület működött az iskolában. Ezek közül kettő — a Mária Kongregáció és az SDG Collégium — a vallásos nevelést kívánta előmozdítani. A Mária Kongregáció (mely először a jezsuita iskolákban jelent meg a század második felében) korszakunkban, amikor a kultúrpolitika egyik elsődleges törekvése volt a keresztyén érzület, vallásosság kialakítása, nem véletlenül élte reneszánszát. „Reális vallásosságot igyekeztünk elmélyíteni” — írta T. Páter Erzsébet putnoki tanár az 1937/38. évi Értesítőben. A kongregáció tagjai heti rendszerességgel tartották összejöveteleiket a város hitoktatójának vezetésével. A növendékek feladata volt a templomot vasárnaponként virággal feldíszíteni és részt venni az ájtatosságokon. A tagok járatták a *Mária Kongregáció* c. folyóiratot.

Az intézetben működő másik vallásos egyesület volt a Soli Deo Gloria Collégium. Az első SDG csoport 1921-ben alakult meg néhány református teológus kezdeményezésére Budapesten, s 1951-ig több ezer tagot számlált. A középiskolai és az egyetemi ifjúságot célozta meg ez a hazánkban működő egyesület, melynek tagjai az élet alapvető és aktuális kérdéseire vallásos szemszögből keresték a választ. Az egyesület célja Putnokon is az volt, hogy az intézetből kikerülő lányok alkalmassá váljanak a gyülekezeti munkára. Összejöveteleiket hetente tartották, lelkipásztori vezetéssel. A csoport szabályokat alkotott, amelyeket magukra nézve kötelezőnek tartottak. A pontosság, a becsületesség, az áldozatkészség, a református életvitel voltak e szabályok alappillérei. Az egyesület az 1937/38-as tanévben 19 tagot számlált, ami a református hallgatók kétharmadát jelentette.

A vallásos, az egyházaknak befolyást engedő egyesületek mellett az intézménynek léteztek saját irányítású csoportjai is. Ilyen volt a Zrínyi Ilona Önképzőkör. Munkáját kettős cél vezérelte: egyrészt a tehetség gondozás, másrészt a világnézet nevelés. Az 1937/38. évben két gondolat kör alapján dolgoztak, készítettek írásokat, tartottak felolvasásokat. Ez a két gondolat a szociális lelkiismeret kialakítása, illetve az élet hétköznapi szépségeinek, csendes örömeinek megragadása volt. Az év során vitagyűléseket szerveztek, amelyeken az előre meghatározott témákról beszélgettek. Ezek alapján születettek meg a dolgozatok. Többek között a következő, címükben is sokatmondó írások születtek: „Emberséges embernek lenni”, „Törvények a román irányított gazdasági rendszerben”, „Isten, ember és természet”, „Hogyan tehetem az otthonomat igazi otthonná?”, „A zene mint élmény”, „A könyv mint jóbarát”. E korabeli dolgozatok jól mutatják, hogyan mélyült el az az ismeret, amelyet a növendékek az iskolai foglalkozásokon szereztek. Ezeket az ismereteket valóban fontosnak érezték, hasznosnak tartották, s ezáltal fontos értékekkel azonosultak. A növendékek közül választott önképzőkör elnök gyűlésmegnyitó beszédeiben az emberies érzés, a családi élet jelentősége, az élet apró örömei, a természet szépsége, haszna és védelme vezérmotívumok köré fűzte gondolatait.

Az önképzőkörnek volt tisztikara is: elnök, alelnök, titkár, jegyző, aljegyző, pénztáros, háznagy és könyvtárosok segítették a kreatív munkát. Felügyeletüket egy tanár vállalta. Az önképzőkör az évek során rendes és ünnepi gyűléseket szervezett. Ezeken az alkalmakon beszédek, versek, dolgozatok, kar- és szólóénekek, zongoradarabok hangzottak el, esetenként táncokat mutattak be. Részt vettek a település ünnepi műsoraiban, így a március 15-i megemlékezésen, valamint a május 9-i hősök ünnepén. Kiténik tehát munkájuk sokszínűségére.

Az intézetnek más programjai is voltak, amelyek nemcsak a leányok jó közérzetét, de a tehetségek kitűnését is biztosították. **Gobbi Hilda** — aki maga is az intézet növendéke volt — visszaemlékezésében azt írta, hogy két dolgot szeretett meg Putnokon: *a virágokat és a színházat*. Az iskola mindig talált alkalmat színházi előadások szervezésére. Ilyen volt a Mikulás-nap, a karácsony, a farsang vagy a japán est megrendezése, melyeken tombolasorsolás is volt. Ezeken a bemutatókon maguk a növendékek szerepeltek.

A szabadidő kellemes eltöltésére is remek lehetőségeket biztosított az intézmény. Ezek között sportolás és művelődés szerepelt. Az egészséges életmódra nevelést segítette a reggeli torna, valamint a kirándulások. Lehetőségük volt a leányoknak a teniszszécsre, télen korszolyázásra. Különórát szülői engedéllyel vehettek, ezek keretében zongorázhattak és nyelveket tanulhattak. Érdekes színtöltő volt az iskolának az Ifjúsági Vöröskereszt-csoport, amelynek munkája szinte azonos volt a városi „Ínségbizottság” munkájával. Szociális érzékenységről adott számot az intézet, amikor létrehozta ezt az egyesületét. Az IVK-nak minden diák tagja volt, a tervező és szervező munkát szintén egy tisztikar (tanárelnök, ifjúsági elnök, alelnök) végezte. Az ifjúsági elnök tiszte volt előadásokat tartani egészségügyi vagy szociális kérdésekről. Ezen előadások hallgatása közben a diáklányok kézimunkáztak, varrtak. A tagok anyagilag is hozzájárultak a szegények sorsának javulásához, havi 10 fillérral. A szegények felkutatására környezettanulmányt végeztek, majd gyűjtéseket szerveztek. Az árvízkárosultaknak így tudtak meleg ruhát, cipőt, harisnyát, s a növendékektől összegyűjtve cukorkát, aprósüteményt osztani. Ezen túl vásárokat is szervezett a csoport, karácsonykor szeretetcsomagokat vittek több családnak. A szegényházat is rendszeresen látogatták a leányok, karácsonykor bort, kalácsot ajándékozva. Néhány leány elsősegély-tanfolyamot is végzett, a körorvos előtt tettek vizsgát. A növendékek feladata volt még a szegénykonyhán az ebéd kiosztásában való segédkezés februártól húsvétig. Több mezítlábás kisdíákot „talpalási segélyben” részesítettek. A Vöröskereszt-csoport igen gazdag és áldásos tevékenységet fejtett ki. Felébresztette a növendékek szociális érzékenységét, igyekezett megszerettetni velük a szociális munkát, felhívta figyelmüket az egészségügyi problémákra.

Az ifjúság nevelése, tehetséggondozása tehát igen sokszínű volt, az önművelésre a lányok bőségesen kaptak lehetőséget, s ezzel élni is tudtak, miként azt az intézmény fennmaradt dokumentumai bizonyítják. Bár a putnoki iskola példaértékű volt a gazdasági képzés, a tanterv, a felszereltség és a nevelés tekintetében, s valóban elmélyítette azt az ideológiát, amit a korabeli kultúrpolitika kijelölt, mégis konzerválta a leányok és fiúk közötti különbségeket. Ezt tükrözi az intézményben folyó oktatás tartalma, nevezetesen a női munkák — háztartási, konyhai, gyermeknevelési ismeretek és a kézimunkák — fontossága, valamint a továbbtanulási lehetőségek. Ennek ellenére a statisztikák szerint az itt végzett növendékek az életben jól megállták a helyüket, az elsajátított elméleti és gyakorlati ismeretek és a nevelés során szerzett készségeket alkalmazni, kamatoztatni tudták. A visszaemlékezések szerint a növendékek között találunk orvosasszisztenst, virágkertészt, vendéglátóiparban dolgozókat vagy olyan hölgyet, akinek divatszalonja volt, sőt előadóművészeket vagy a rádió alkalmazottját is. Ezek az életpályák mutatják meg igazán, mennyire hasznos és sokoldalú képzést nyújtott növendékeinek a putnoki iskola. Ezek az eredmények nyilvánvalóan nem mutatkoztak volna meg, ha a diákkori munkára, az önművelésre, önszerveződésre nem nyílt volna lehetőség. Hiszem, hogy van miből példát merítenünk ma, amikor iskoláink megújulása oly fontos feladat. Szükségünk van elődeink példájára, melyek közül kiemelkedő volt a Serényi Béla által létrehozott, hivatástudattal rendelkező tanítók, tanárok által vezetett s intézményüket szerető és tiszteletben tartó diákokat felnevelő putnoki gazdasági iskola.